

Colofon

Loes la Faille
Diet ter Stege
Leo Weterings
Hans IJzerman
Carin van de Ploeg
Michiel van Harten

Opmaak

Marcel Lieverdink

Bezoekadres

Goertjesweg 3
8013 PA Zwolle

Telefoon

06-1986 9323

Internet links

info@milieuraadzwolle.nl
www.milieuraadzwolle.nl

Tekening: Clarien van Harten

Advies Milieuraad afval- en grondstoffenbeleid

De gemeenteraad sprak in juli over de afval- en grondstoffeninzameling. De Milieuraad adviseerde nieuwe ontwikkelingen in circulariteit te volgen: preventie en nascheiding van plastic verpakkingen, metalen verpakkingen en drinkpakken (pmd) en restafval.

De Milieuraad is blij dat de hoeveelheid restafval in het eerste kwartaal van 2023 is gedaald, maar heeft zorgen over dumping van afval bij ondergrondse containers en het alsnog verbranden van niet goed gescheiden groente-, fruit- en tuinafval (gft) en pmd. Een vernieuwd grondstoffenplan is nodig.

Bedrijven verplichten

De Milieuraad stelt voor de Omgevingsdienst IJsselland meer milieu-audits bij bedrijven te laten houden en voorlichting over subsidies te versterken om de doelen van de rijksoverheid te halen: een circulaire economie in 2050 en in 2030 al 50% minder gebruik van mineralen, metalen en fossiele brandstoffen. Circulaire economie betekent reparatie, meervoudig gebruik en wijzigen van

productieprocessen. Recente voorbeelden zijn statiegeld op blikjes, een heffing op het gebruik van plastic verpakkingen en verplichte inzameling van afgedankte kleding door producenten.

Nascheiding

Hergebruik van grondstoffen kan in de toekomst mogelijk gemakkelijker door pmd en restafval niet vooraf door inwoners, maar achteraf door de afvalwerker te laten scheiden. Het ziet er naar uit dat dit tot goedkopere en betere afvalscheiding leidt: minder vervuuld recycle-materiaal en minder dumping.

Inwoners belonen

De Milieuraad benadrukt natuurlijk vooral preventie: voorkomen van afval. Het voornemen van de gemeente om in wijken steunpunten voor hergebruik en reparatie op te zetten verdient extra aandacht. Net als het belonen van inwoners die zich inzetten voor minder afval en meer hergebruik. De Milieuraad blijft meedenken voor een vernieuwd afval- en grondstoffenbeleid.

Activiteitenkalender

Natuurrijk Zwolle groenfestival Nooterhof, zondag 17 september. Lezingen, cursussen en andere activiteiten in de Nooterhof. [Zie nooterhof.nl](http://Zie.nooterhof.nl)

Zwolle Nacht van de Nacht in de Nooterhof, zaterdag 28 oktober, 19.00-22.00 uur. [Zie milieuraadzwolle.nl](http://Zie.milieuraadzwolle.nl)

Start knotseizoen Vrijwillig Landschaps Onderhoud zaterdag 4 november. [Zie milieuraadzwolle.nl](http://Zie.milieuraadzwolle.nl)

Nieuwe Veemarkt: groen, gezond en veilig

Het Natuurplatform (NPZ) stuurde vorig jaar een reactie op plannen voor de Veemarkt aan de gemeenteraad. De Milieuraad zorgde voor inbreng over duurzaam bouwen. Na een rondgang door het gebied zijn in juni onderdelen van een uitgewerkt plan met de gemeente besproken. De globale indruk is positief, de inbreng wordt herkend, maar er blijven zorgen over uitwerking en financiering.

Er worden nog adviezen gevraagd, harde voorwaarden voor ontwikkelaars en aanbesteding blijven van groot belang en stapelen van functies vraagt realisme. Aanleggen van groene plekken betekent niet automatisch meer biodiversiteit. Daarvoor moet aan meer voorwaarden worden voldaan.

Gezonde leefomgeving

Voorbeelden van voorwaarden zijn:

- normen voor de luchtkwaliteit en geluid
- verbind groen Veemarkt met gebied Katerdijk, Pannekoekendijk en park Eekhout
- robuuste stedelijk groenstructuur: benoem natuurgroen, gebruiksgroen en beeldgroen
- handhaaf ontoegankelijke plekken langs spoor en A28.

Groenfuncties voor spelen en bewegen, biodiversiteit en klimaatadaptatie zijn niet stapelbaar. Waar mensen verschijnen, verdwijnen flora en fauna. Een gezonde leefomgeving vraagt dat planten en dieren zich kunnen ontwikkelen. Essentieel zijn onder meer een gezonde bodem, rijk bodemleven, voldoende humus, goede wateropname - sponswerking.

Natuurinclusief bouwen

Het gebied moet ondanks meer mensen en huisdieren minder 'steenwoestijn' worden. Met extra aandacht van bewoners voor de inrichting van hun tuin is veel te winnen. Voor insecten, vogels, vleermuizen en andere fauna.

Dat betekent actief informeren over plantenkeuze, groene gevels en daken, bewatering, materiaalkeuze, naast deelnemen in een gezamenlijk beplantingsplan voor de openbare ruimte. Educatieve kansen benutten en voorschriften opstellen vraagt ondersteuning door ecologen.

Toekomst niet vanzelfsprekend

Heggen in plaats van schuttingen, minder tegels, natuurlijk spelen, ontmoetingsplekken voor oud en jong. Ruimte voor honden en katten naast rustgebieden voor flora en fauna. Leidinggoten om schade aan wortels van bomen te voorkomen. Onderhoud en beheer van een dichtbevolkte stadswijk vraagt voortdurend kostbare aandacht en betrokkenheid van inwoners en gemeente.

Een grotere biodiversiteit heeft inheemse bloeiende vegetatie als nectarbron voor de insecten en vruchten voor vogels nodig. Een aantrekkelijk beeld voor mensen is daaraan ondergeschikt. Goedkope grassen of coniferen dragen niet bij aan biodiversiteit. Daarnaast blijven de natuurorganisaties pleiten voor biologisch geteeld plantgoed, niet behandeld met gif.

Veilige mobiliteit

Veel mensen, de verbinding met uitgaan en vermaak, school en werk, steeds meer zorg en diensten en bezorgers met groter en zwaarder materieel maakt de verdeling van de verkeersruimte bijna onmogelijk. De oversteek van de Rieteweg en het spoor naar Kampen blijft lastig.

De ruimtevraag beperken bijvoorbeeld door autovrije gebieden met een centrale parkeervoorziening, parkeernormen en deelmobiliteit, is een noodzaak. Net als fiets- en looproutes aansluiten op het stadsnetwerk. Sluipverkeer voorkomen, regulering van distributie en bevoorrading en aantrekkelijk openbaar vervoer vraagt nader onderzoek.

Winnend ontwerp prijsvraag: Nieuwe Veemarkt

Gaat het er zo uitzien? De ontwerprijpvraag Biobased en natuurinclusief bouwen op de Nieuwe Veemarkt in Zwolle is gewonnen door Studio Nauta & Mulder Zonderland, e.a., met het plan Nieuwe Veemarkt.

Informatie [zwolle.nl/nieuwe-veemarkt](https://www.zwolle.nl/nieuwe-veemarkt)

Ontdektocht Moestuין Nooterhof

Per 1 juli 2023 is er een nieuwe ontdektocht door de ecologische moestuin van de Nooterhof. Bestemd voor kinderen van 8- 12 jaar, samen met volwassen begeleider. In deze ontdektocht kom je door middel van allerlei vragen en opdrachten meer te weten over deze bijzondere tuin. Voor sommige opdrachten heb je materialen nodig. Die zitten in een tas. Met onder andere een zoekkaart, loepstapje, bodemthermometer en een schepje ga je zelf op onderzoek uit! Welke delen van planten eet je? Wat hebben planten nodig?

Wat zit er op en onder de bodem? Wanneer zaai je en oogst je? Hoe ga je zonder gif om met helpers, plagers en moestuinmaatjes? Al doende leer je van alles over natuurvriendelijk tuinieren. Vind je dit ook zo leuk en interessant? Wie weet ga je er later ook zelf mee verder. Deze ontdektocht is ontwikkeld door Milieuraad en IVN Zwolle e.o. samen met de Nooterhof. Er kan meegedaan worden tijdens openingstijden van het park. Deelname is gratis.

Informatie [milieuraadzwolle.nl](https://www.milieuraadzwolle.nl)

Fossiele reclame en greenwashing

Tekst: Loes la Faille

De gemeenteraad heeft een motie 'Reclame fossiele brandstoffen' aangenomen. Daarmee is Zwolle de eerste gemeente in Nederland waarin fossiele reclame zoals reclame voor benzine auto's, vliegvluchten en energiecontracten in de openbare ruimte, verboden gaat worden. Een verbod op fossiele reclames past bij de klimaatdoelstellingen van de gemeente. Bescherming van de volksgezondheid weegt zwaarder dan het recht op vrijmeningsuiting volgens Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. De Milieuraad gaat meedenken in de aanpak van greenwashing in de reclame-uitingen in Zwolle.

Het aannemen van de motie is een mooie aanleiding om eens dieper in te gaan op het fenomeen 'greenwashing'. Wat is het precies en hoe kunnen we het herkennen? Als een bedrijf aan greenwashing doet, dan doet dit bedrijf zich duurzamer voor dan het in werkelijkheid is. Groene acties van bedrijven worden in de media enorm uitvergroot om de klanten te laten geloven dat ze duurzaam bezig zijn. In werkelijkheid verdient het bedrijf het meeste geld aan vervuilende activiteiten.

Greenwashing heeft vele gezichten en komt in veel bedrijfstakken voor. Er zijn energiemaatschappijen die volgens de Consumentenbond grijze stroom inkopen en als groene energie doorverkopen. Ook de kledingindustrie heeft last van greenwashing. Een heel klein gedeelte van hun assortiment wordt min of meer duurzaam geproduceerd. Als je niet beter weet als consument, kun je maar zo denken dat je goed bezig bent voor de planeet als je deze kleding koopt.

Reisorganisaties bieden milieuvriendelijke vliegvluchten aan. Wat is milieuvriendelijk aan een vliegvlucht? Shell is al meerdere keren door de Reclame Code Commissie op de vingers getikt omdat hun groene claims heel misleidend zijn. Een voorbeeld wat mij bij is gebleven, is een uitzending van de Keuringsdienst van Waarde van 29 septem-

ber 2022. In deze uitzending werd het 'Beter voor Natuur en Boer' logo van Albert Heijn kritisch onder de loep genomen. De presentatoren vroegen aan een aantal boeren wat ze nu beter doen. Voor het dierenwelzijn was een extra borstel opgehangen, een mislukte bloemenstrook ingezaaid, een bijenhotel en vier vogelhuisjes geplaatst. Voor de dieren zelf was niets veranderd. In het programma werd greenwashing 'professioneel vertragen' genoemd. Er werd gepleit voor een 'duurzaamheidswaakhond' die erop toeziet dat bedrijven geen misleidende informatie geven en zo de consumenten op het verkeerde been zetten.

Greenwashing is lastig te herkennen voor een leek. Zelf kijk ik graag naar programma's als: Keuringsdienst van Waarde, Kassa en Radar om bewustere keuzes te kunnen maken.

Einde fossiele reclame in Zwolle?

Met een motie riep de gemeenteraad in mei burgemeester & wethouders onder meer op:

- Een verbod op fossiele reclame in de openbare ruimte uit te werken;
- Dit te verwerken in de Algemene Plaatselijke Verordening of een losse verordening;

- Fossiele reclame te definiëren als reclame voor fossiele producten en diensten: fossiele brandstoffen, vliegvakanties inclusief pakketreizen waarvan een vliegticket onderdeel is, vliegtickets, grijze stroomcontracten, gascontracten, cruisereizen en

- voertuigen met een verbrandingsmotor;
- In gesprek te gaan met de Milieuraad over de aanpak van greenwashing in reclame-uitingen.

De Milieuraad is inmiddels een werkgroep gestart om de gesprekken met de gemeente voor te bereiden.

Natuurwaarneming

Tekst en foto: Peter van Dam

Elk jaar weer vallen andere insecten op. Dit keer een hommelt met veel geel. Nooit eerder gezien. Het was een 'gewone koekoekshommel'. Koekoekshommels laten hun kroost opgroeien in het nest van 'gewone' hommels. De koningin sluipt een hommelnest binnen, blijft een tijdje doodstil zitten en neemt de geur van het nest aan. Daarna verjaagt ze de oorspronkelijke koningin of ze doodt haar. Ze neemt het nest over, want de oorspronkelijke werksters blijven doen wat ze deden: voedsel verzamelen voor de jonge hommels. Het leggen van eitjes wordt

nu gedaan door die gewone koekoekshommel. Deze soort koekoekshommel breekt vooral in bij akkerhommels.

4000-soortenjaar

Elke soort telt mee! En dat tellen in dit Zwolse 4000-soortenjaar verloopt heel goed: medio augustus passeerden de tellers 3.600 soorten, 90% van de doelstelling. Nog 'maar' 400 soorten te gaan dus. Dit is een initiatief van KNNV, IVN en de Nooterhof. Met nog enkele telmaanden voor de boeg is er nog meer dan voldoende gelegenheid om die laatste bijna 400 soorten binnen te halen. Voor een actuele stand kijk je op waarneming.nl/bioblitz/zwolle-4000-soortenjaar

Koekoekshommel

Welke verpakking kies jij?

Tekst: Loes la Faille

Papier, plastic of glas als verpakking in de supermarkt? Een lastig dilemma. Papier is hernieuwbaar, maar komt uit ruimte verslindende, niet ecologische productiebossen. Recycling van plastic is vaak uiterst problematisch en niet realistisch.

In een artikel van Paul Luttkhuis in NRC van 1 juni stelt de schrijver dat vervuiling door plastic haast niet te voorkomen is. In deze column zijn de hoofdlijnen uit het artikel weergegeven. Achtergrondinformatie die nuttig kan zijn bij de keuzes die je in de supermarkt maakt als het om verpakking gaat.

Begin juni werd in Parijs weer onderhandeld over een internationaal verdrag dat vervuiling door plastic moet voorkomen. Op de conferentie, georganiseerd door de Verenigde Naties, gingen de deelnemers op zoek naar een balans tussen nuttig gebruik van plastic en het voorkomen van plasticvervuiling. Het doel van de conferentie was om tot een zero waste, juridisch bindend akkoord te komen.

Een haast onmogelijke opdracht, gezien het feit dat de plasticproductie sinds de jaren 50 van de vorige eeuw met 18.000 procent is toegenomen. Er worden honderden miljoenen tonnen plastic per jaar geproduceerd. De productie van plastic en daarmee het afvalprobleem zal tot 2050 ongeveer gaan verdubbelen. Grote hoeveelheden plastic worden vaak illegaal over de wereld verscheept. Veel van dit afval belandt op vuilnishopen (en vervolgens in het milieu). In plastics zitten zo'n 13.000 verschillende chemische stoffen, die vaak moeilijk recyclebaar zijn. In de praktijk wordt weinig plastic hergebruikt. Bij recycling gaat de kwaliteit achteruit.

Een plafond aan de plasticproductie en dit stapsgewijs verlagen zou fabrikanten aan moeten zetten om naar alternatieven te zoeken. Het in rekening brengen van de werkelijke kosten, die 10 keer hoger zijn dan nu wordt betaald, kan de productie van plastic mogelijk reduceren. Producenten, chemici, fabrikanten, ingenieurs en, last but not least, consumenten moeten zo langzamerhand creatief worden aldus Inger Andersen in een conclusie aan het eind van het artikel.

Verpakkingskeuzes in de supermarkt zijn lastig. Op de site van Milieu Centraal staat dat plastic te recyclen is. Kun je hier de nodige vraagtekens bij zetten? Glas dat eenmalig gebruikt wordt, wordt afgeraden. Statiegeldflessen kunnen wel 40 keer gevuld worden en worden minder weggegooid. De voordelen van bio-based plastic zijn nog onduidelijk. Voor de grondstoffen zoals suikerriet en maïs is landbouwgrond en kunstmest nodig. Zogenaamd composteerbaar plastic vergaat alleen onder gecontroleerde omstandigheden met een hoge temperatuur.

Koop zo min mogelijk voorverpakte producten en gebruik zakken en kuipjes vaker dan één keer.

Mijn nieuwe koekenpan en PFAS in Zwolle?

Tekst: Loes la Faille

Wat deze met elkaar te maken hebben zal ik in deze Groenstrook uiteenzetten.

Onze kleintweeling eet tegenwoordig met de pot mee. Er moest een grotere koekenpan komen. Ik wilde geen Tefal pannen meer. Als dit soort pannen beschadigt, kunnen er PFAS in je eten terecht komen. Mijn nieuwe pannen hebben een keramische antiaanbak laag.

Ik ben blij dat ik mijn oude pannen weggegooid heb. Nu mijn bakvormen nog vervangen voor Teflonloze exemplaren en op zoek naar ander bakpapier zonder giftige stoffen. Het is een kleine stap naar een PFAS-loos leven.

Wat zijn PFAS? Het zijn de zogenoemde poly- en perfluoralkylstoffen, samenstellingen van koolstof en fluor. Het zijn stoffen die producten vuil- en waterafstotend maken. Pannen kunnen voorzien zijn van een antiaanbaklaag met PFAS, zodat je eten niet blijft plakken in de pan tijdens het klaarmaken. PFAS worden niet alleen gebruikt bij de fabricage van pannen. Ze kunnen ook zitten in regenjassen, bakpapier en waterbestendige zonbeschermingsmiddelen. Ze geven deze producten

positieve eigenschappen. De lijst met van producten met PFAS is eindeloos. Ze zijn verwerkt in cement, batterijen, zonnepanelen, hartpompen, tapijten, tandpasta, flosdraad, sommige medicijnen en nog veel meer.

Inmiddels wordt het ook steeds duidelijker dat er grote gezondheidsrisico's aan PFAS kleven. Ze breken niet af. Ook bij verbranding niet. De stoffen komen in het milieu terecht. Ze kunnen zich via lucht en water over de hele planeet verspreiden. Ze zijn overal te vinden in het grondwater, het oppervlaktewater en in de bodem. Het worden er steeds meer en ze verdwijnen niet meer.

Toen ik mijn pan kocht waren de problemen rond PFAS, de productie ervan en de impact op het milieu nog niet zo in het nieuws als nu. In Zembla een programma van BNN-Vara met als titel 'Het Doofpotschandaal', uitgezonden op 15 juni, komen verontrustende feiten aan het licht.

Het 'PFAS gevaar' dreigt ook in Zwolle. De kolk van Westerhuis langs het Zwarte Water, in Natura 2000 gebied, is door Rijkswaterstaat aangewezen als mogelijke stortlocatie voor met PFAS vervuilde grond.

De CDA fracties van Zwolle en Zwartewaterland hebben om opheldering hierover gevraagd aan de colleges. Zij maken zich terecht zorgen om de volksgezondheid. De kolk staat in open verbinding met het Zwarte Water Via het Zwarte Water kunnen giftige stoffen zich in een groot deel van het Nederlandse oppervlaktewater verspreiden.

PFAS-vrij leven is helaas onmogelijk. Koop zo min mogelijk producten waar het in zit.

samen rapen is veel leuker dan alleen.
Informatie en aanmelding
info@milieuraadzwolle.nl

Zwerfvuilgroep Milieuraad

De Milieuraad Zwolle heeft begin dit jaar Zwerfvuilgroep opgericht. Tussen mei en juli ging deze groep aan de slag in de Voorsterpoort, langs de Blaloweg en langs de Kranenburgweg. Er is daar veel afval geraapt. Opvallend genoeg worden er ondanks het statiegeld nog steeds veel blikjes gevonden. Intussen is er contact met de ROVA over het maaischema: rapen vlak voor het maaien scheelt veel versnipperd afval in het gras. Voorkomen van problemen is belangrijk en

Digitale voetafdruk

Tekst: Loes la Faille

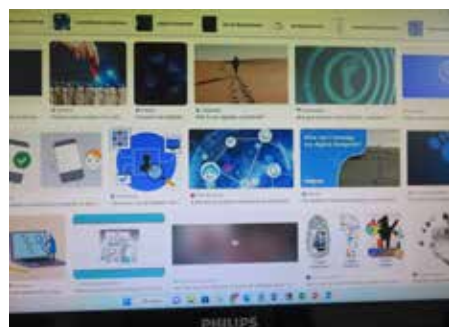
Iets waar we eigenlijk nooit bij stilstaan, is onze digitale voetafdruk. Hoe groter onze digitale voetafdruk is, hoe groter de digitale vervuiling.

Wat is het eigenlijk? Digitale vervuiling is vervuiling die veroorzaakt wordt door de werking en het gebruik van internet. Een mail versturen, whatsappen, muziek luisteren via Spotify, foto's posten op Instagram, eindeloos rondsnuffelen op YouTube. De gewoonste zaak van de wereld. Met één muisklik zijn we verbonden met het wereldwijde web. Om dit allemaal mogelijk te maken, is een hele fysieke infrastructuur nodig van kabels, datacentra en servers.

Exacte cijfers over de milieu-impact van ons digitale leven zijn er niet, maar wordt geschat op zo'n 4% van de wereldwijde uitstoot aan broeikasgassen. Dat is meer dan de uitstoot van de luchtvaart. De verwach-

ting is dat de uitstoot van onze digitale activiteiten in de toekomst flink zal toenemen. Het is niet ondenkbaar dat door de uitrol van 5G en 6G netwerken en de toepassing van kunstmatige intelligentie de uitstoot zal gaan stijgen tot zo'n 14%.

Het energieverbruik wat nodig is als we internet gebruiken, is onzichtbaar en bevindt zich in de zogenaamde cloud. Alles wat daar staat, staat opgeslagen op servers in enorme datacentra. Deze datacentra verbruiken veel stroom om de servers te laten lopen. Omdat er heel veel warmte vrijkomt van de servers zijn koelinstallaties nodig. Een datacentrum kan evenveel stroom vragen als een stad van ongeveer 150.000 inwoners. Alle datacentra in Nederland gebruiken meer stroom dan NS. Ook de productie van desktops, laptops, tablets en mobiele telefoons heeft negatieve gevolgen voor het milieu. Dat geldt ook voor randapparatuur als een modem en een harde schijf. In mobieltjes en pc's zit coltan. Om coltan te verkrijgen wordt Congo systematisch leeggeplunderd ten koste van de leefomgeving van mens en dier.

In Nederland zijn meer mobiele telefoons dan inwoners. Gemiddeld wordt om de twee jaar een andere aangeschaft. Zonder internet hoeft niet. Het brengt ons veel goeds aan kennis en advies. Wat minder 'online' zijn kan wel heel ontspannend zijn en is goed voor de planeet.

Er zijn veel tips te vinden om je digitale voetafdruk te verkleinen. Hier volgen een paar willekeurige. Verwijder zo veel mogelijk bestanden. Is alles nog actueel? Bewaar alleen je dierbare foto's. Doe zo lang mogelijk met je pc of telefoon. Vervang ze zo nodig voor refurbished exemplaren. Schakel apparatuur helemaal uit, laat ze niet in stand-by staan.

Nieuwsoverzicht

Grootste gekleurde zonnegevel

In april is een nieuwe zonnegevel op het Stadskantoor in gebruik genomen. De zonnegevel bestaat uit gekleurde zonnepanelen in dezelfde kleur als de gevel, en heeft het hoogste energierendement en het grootste

aaneengesloten oppervlak in Nederland. Het is de eerste gekleurde zonnegevel met een sluitende businesscase. De gevel verdient zichzelf binnen zeven jaar terug.

Iedereen een boom

Basisschool De Wieden in de Aa-landen in Zwolle heeft samen met zes andere scholen van Openbaar Onderwijs Zwolle en Regio

deelgenomen aan de actie 'Iedereen een boom'. Erik de Kruif van Landschap Overijssel: "De actie heeft als doel dat het aantal en soorten bomen in onze provincie fors toeneemt. De ruimte rond scholen leent zich vaak prima voor de aanplant van een boom."

Wolpellets bij bomen houden vocht vast
ROVA en de gemeente zijn begonnen met

een proef om bij de aanplant van bomen wolpellets in de grond te stoppen. Wolpellets zijn rolletjes van schapenwol. Ze zijn gemaakt van wol van de Zwolse schaapskudde. De pellets houden water vast en geven geleidelijk ook extra voedingsstoffen af.

Veel schapen om dijk sterker te maken
WDODelta laat op een afgezet stuk dijk in korte tijd veel schapen grazen en poepen. Het is een proef om te kijken of dit gunstig is voor het gras en de kruiden die op de dijk groeien. Deze zogeheten drukkbeveiding moet helpen om de dijk beter bestand te maken tegen hoogwater en droogte. De proef vindt plaats op de dijk langs de Soestwetering. Door de afwisseling van rust en beweiding op de dijk hoopt het waterschap dat de grasmat sterker wordt en er meer soorten planten op de dijk gaan groeien. Mogelijk hoeft er minder gemaaid en minder gras afgevoerd te worden. Dit scheelt brandstof.

Geen wegwerpplastic meer bij evenementen

De gemeente Zwolle start in samenwerking met Horeca Evenementen Stichting Zwolle en Koninklijke Horeca Nederland, afdeling Zwolle, een pilot om vervuiling van plastic bekertjes tegen te gaan. Je betaalt statiegeld voor je beker. Dit bedrag krijg je bij inlevering weer terug. In 2024 gaat het landelijk verbod op wegwerpplastic bij evenementen in.

Dreigend drinkwater tekort

Drinkwaterbedrijf Vitens verwacht mogelijk drinkwatertekort tijdens de zomermaanden. De vraag naar drinkwater stijgt onder meer door de groei van de bevolking, klimaatverandering en toenemende economische activiteiten bij bedrijven die drinkwater gebruiken. Om aan die groeiende vraag te voldoen, openen drinkwaterbedrijven nieuwe winlocaties, slaan ze meer water op en moet iedereen zuiniger met water omgaan. De kwaliteit van zowel het grondwater als het oppervlaktewater voldoet volgens het adviescollege niet aan de Europese normen. Net als door stikstof dreigt de woningbouw, landbouw en bedrijvigheid te worden stilgelegd. Een nieuwe crisis is volgens experts niet uitgesloten.

Kustsequoia gepland op Zandhove

Samen met de gemeente Zwolle wil de Dendrologische Vereniging hiermee een aanzet te geven tot het verder opknappen van een deel van het oude bos. Alle wetenschappelijke namen van de aanwezige soorten zijn bepaald zodat deze behouden worden voor de toekomst. De keuze voor de Kustsequoia is een welbewuste. In de huidige tijd van klimaatverandering en aandacht voor cul-

tuurhistorie past de keuze voor deze soort. De Kustsequoia is een soort die voor de ijstijden hier voorkwam en daarna is uitgestorven. Fossiele resten van de boom komen nog tegen bij opgravingen.

Vleermuistelling

's Avonds zie je wel eens vleermuizen vliegen. Hoeveel zijn er nog? Half mei was de nationale vleermuistentelling. Vanaf maart vliegen de vleermuizen al, aldus ecooloog Henk Mellema. 's Zomers vallen ze meer op omdat we meer buiten zitten. Een kwart van de zoogdieren in Nederland is vleermuis. Ze komen best veel voor. Vleermuizen leven in onze huizen. Door isolatie daarvan staan vleermuissoorten erg onder druk. Als een vleermuis per ongeluk binnenkomt, wacht dan totdat hij ergens stil gaat zitten. Pak hem met een handschoen of handdoek voorzichtig op en zet hem buiten tegen een muur of boom.

Bodemverontreiniging bij kunstgrasvelden

De gemeente gaat vervuiling van rubberkorrels rond kunstgrasvelden strenger aanpakken. Milieuorganisatie InStrepitus heeft dit afgedwongen bij de Raad van State. De rubberkorrels zijn een bedreiging voor het milieu. Ze geven de velden veerkracht. Maar ze mogen niet buiten het kunstgrasveld liggen, omdat ze dan makkelijk de bodem kunnen verontreinigen met stoffen als zink en minerale olie. Planken en roosters rondom de velden zouden de vervuiling kunnen verminderen. Jaarlijks worden de korrels, die van oude autobanden gemaakt zijn, op de velden aangevuld.

Grondwater reinigen via planten en bomen

Op het Polymer Sciencepark gaat grondwater gezuiverd worden via een helofytenfilter en twee zwarte elzen. Het gaat om een pilot. Het filter bestaat uit een bak ingezaaid met gele lissen. Tussen de wortels zitten bacteriën die het water zuiveren. Twee zwarte elzen in een betonnen bak met een opening aan de onderkant zijn het tweede gedeelte van de zuivering. Via een filter drinken de bomen als het ware het grondwater en wordt het water gezuiverd.

Investeren in energiehuishouding

De gemeente wil dat bedrijven daadwerkelijk en aantoonbaar gaan investeren in het verduurzamen van de energiehuishouding. Daarvoor stelt de gemeente Zwolle een subsidie beschikbaar aan lokale uitvoeringsorganisaties op het bedrijventerrein. Deze subsidie is bedoeld voor het opstellen van individuele meerjarige verduurzamingsplannen en het volgen van de uitvoering. Dit blijkt uit een nota die de wethouders

Paul Guldemond en Arjan Spaans sturen naar de gemeenteraad.

Regentonsubsidie

Maak slimmer gebruik van regenwater. Plaats een regenton of infiltratiekrate en vang daarin uw regenwater op. Of maak een wadi. Handig voor de tuin. Zeker in drogere periodes. En bij hevige buien helpt u wateroverlast te voorkomen. Voor bijvoorbeeld een regenton, infiltratiekrate en wadi kunt u subsidie krijgen van de gemeente. De subsidie is € 0,25 per liter waterberging. Het maximum bedrag is € 250. De actie loopt tot eind dit jaar.

Informatie [zwolle.nl/regentonsubsidie](https://www.zwolle.nl/regentonsubsidie)

Natuurlijke bestrijding van de processierups

Door het plaatsen van mezenkasten in de buurt van eikenbomen wordt de eikenprocessierups bestreden. De mees is een liefhebber van de gevreesde rupsen. Door niet alle bloemen weg te maaien in de buurt van eikenbomen blijft het onder andere voor de sluipwesp aantrekkelijk in de buurt van de bomen te blijven. De sluipwesp is een andere natuurlijke vijand van de eikenprocessierups. Alle rupsen die toch nog overblijven na deze aanpak, worden door gespecialiseerde medewerkers van ROVA met een speciale stofzuiger verwijderd.

Wildernis in de Kapelsteeg

In de Kapelsteeg is een klein stukje wildernis onthuld door wethouder Arjan Spaans. Het stukje natuur in het smalle steegje achter het stadhuis is aangelegd door de Bewonersvereniging Binnenstad Zwolle. De bewoners hebben het omgedoopt tot een stadsoase.

Snellaadstation op Marslanden

In juli vierde LEAP24 de opening van hun snellaadstation op het bedrijventerrein de Marslanden in Zwolle. Wethouder Mobiliteit Gerdien Rots en Pelle Schlichting, medeoprichter van LEAP24, hebben de openingshandeling verricht bij één van de zes 160kW-snelladers. Het snellaadstation van LEAP24 draagt bij aan de realisatie van emissievrij vervoer in Zwolle en omgeving. Gemeente Zwolle voert per 2025 een zero emissie zone in voor haar binnenstad. LEAP24 maakt het voor Zwolse ondernemers mogelijk om de overstap naar elektrisch vervoer te maken.

Assendorp in het journaal

Op 18 juli waren Olaf Heinen en Adriaan Mosterman van 50 Tinten Groen Assendorp in het NOS Journaal te zien. In de uitzending pleitten ze voor meer groen en meer bomen in de wijk om de temperatuur bij warm weer te verlagen. Vooral bomen dragen bij aan temperatuurverlaging en kunnen voorkomen dat er energie gebruikende airco's aangeschaft moeten worden.

Verbod Roundup in Zwolle

Een motie van Swollwacht om het gebruik van Roundup in de gemeente te verbieden, is aangenomen. Roundup bevat glyfosaat, een middel dat bewezen schadelijk is voor

de bodem en de insecten. "Natuur die je nu niet kapot maakt, hoef je later niet te herstellen", aldus fractievoorzitter Silvia Bruggenkamp.

Wim Eikelboom lanceert nieuw boek over de IJssel

In 'Geen dag zonder de IJssel' geeft Wim Eikelboom voor elke dag van het jaar een ontmoeting met de IJssel vanuit geschiedenis, natuur, mensen, landschap, kunst en actualiteit. "Het boek toont de veelzijdigheid van deze geliefde rivier. Hij (de schrijver (red.)) wil ook laten zien hoe de IJssel vroeger en nu leeft bij mensen die er dichtbij wonen. De IJssel maakt veel mensen gelukkig."

Gratis tegels uit de tuin verwijderen

Wist je dat verharding in de tuin bijdraagt aan de hitte in de stad? Maar geen zorgen, want je kunt een verschil maken! Doe mee met het NK Tegelwippen en meld je aan voor de Tegeltaxi!

Hoe doe je mee?

- 1 Haal die oude tegels uit je tuin.
- 2 Plant er prachtige bloemen en planten voor terug.
- 3 Meld je aan voor de Tegeltaxi en laat de tegels gratis ophalen!

Informatie en aanmelden
[zwolle.nl/tegelwippen](http:// zwolle.nl/tegelwippen)

Tekst en foto: Loes la Faille

Om u als lezer van de Milieupraat te inspireren en het zelf eens uit te proberen, heb ik de afgelopen periode een paar keer zelf vegetarische burgers gemaakt.

Burgers met rode linzen, haverhout en volkorenmeel die ik maakte vielen niet erg in de smaak. Ze waren flauw en aan de droge kant. Burgers met pinda's en broodkruim smaakten prima. Het zelf maken van burgers is niet moeilijk maar vergt wel tijd. Maak ze

DIY vegetarische burgers

eventueel vantevoren en vries ze in.

Het recept van de burgers die ik maakte, komt uit een kookboek uit 1989.

Hier het recept voor pindaburgers. De ingrediënten zijn: 2 middelgrote uien, 2 eetlepels plantaardige olie, 250 g (gezouten) pinda's, 150 g volkoren broodkruim, 1 eetlepel gehakte peterselie, 1 theelepel gehakte tijm, 2 eieren, een eetlepel tomatenpuree, versgemalen peper en eventueel nog wat zout. Snipper de uien en bak ze glazig. Maal de pinda's grof, zorg dat het geen pasta wordt. Maal het brood tot kruim. Meng alle ingrediënten door elkaar in een kom. Voeg nog wat olie toe om de massa kneedbaar te maken en vorm hiervan de burgers. Laat ze

eventueel in de koelkast opstijven.

Bak de burgers op een laag vuur aan beide kanten bruin of grill ze op de barbecue. De gemaakte hoeveelheid is genoeg voor 4 tot 6 personen.

Zelf burgers maken heeft verschillende voordelen. Je bepaalt zelf welke ingrediënten je gebruikt. Gekochte vleesvervangers zijn vaak erg zout. Je kunt allerlei eiwitrijke producten in je vleesvervangers stoppen. Denk aan tofu, tempé, seitan, peulvruchten of lupine. Zelfgemaakte burgers zijn een stuk voordeliger. En je bespaart op vaak onbenullig ruime plastic verpakkingen. Als laatste een tip: gebruik eens gekookte linzen in plaats van - vegetarisch - gehakt.

Is een slowcooker duurzaam?

Hoe zit het met het energieverbruik van een slowcooker? Deze vraag kregen we van een Zwollenaar die soms laat thuis komt uit het werk. 'Als ik 's ochtends alle ingrediënten in de cooker doe en deze dan zo'n 3 uur voordat ik thuis kom aan laat gaan, dan gaart het eten op een lage stand en is het klaar als ik thuis kom.'

Het antwoord is niet heel eenvoudig. Heel algemeen: een slowcooker heeft een lager energieverbruik dan een oven, of een gewoon gasfornuis. Een precieze vergelijking is afhankelijk van de specificaties van de apparaten. Inductie en snelkookpan zijn energiezuiniger. Met een snelkookpan kun je fors energie besparen ten opzichte van normaal koken.

De allerbeste keuze is: bereid een maaltijd in een aloude hooikist. Op een later tijdstip kun je die dan kort opwarmen op je gewone kookapparatuur.

Het idee van een hooikist is heel simpel. Je brengt een pan groenten, rijst of peulvruchten aan de kook op een fornuis en plaatst die vervolgens in een geïsoleerde omgeving - een kist met hooi, een dikke stapel kranten, een slaapzak - waar hij zó langzaam afkoelt, dat het eten in de pan rustig doorgaat. Je kunt ook kant en klare 'hooikisten' kopen, zoals de Ecostoof.

Kies je toch een slowcooker dan kun je de meest duurzame kiezen: duurzaamthuis.nl geeft een vergelijking.

Variant op de hooikist

Diervriendelijk je huis isoleren

bron: Gemeente Zwolle

Een goed geïsoleerd huis, wie wil dat nou niet. Het is prettiger wonen en je bespaart er ook mee op je energierekening. Naar verhouding leveren dak- en muurisolatie het meeste op. Als je dat

laat doen, denk dan wel aan je dierlijke huisgenoten!

In de stad leven huismussen, gierzwaluwen en vleurmuizen zij aan zij met ons. Het zijn beschermde diersoorten die, vaak zonder dat je dat in de gaten hebt, bij jou onder de dakpannen, dakrand, of in de spouw kunnen zitten. Al honderden jaren vinden ze hun plekje vooral in oudere woningen in kieren en spleten en lege spouwmuren. Maar door het na-isoleren raken steeds meer dieren

hun onderkomen kwijt. Isolatiebedrijven met het certificaat Natuurvriendelijk isoleren kunnen vervangende nestkasten plaatsen zodat ze ook na het isoleren nog een plek hebben om te schuilen en te broeden. Ze plannen de werkzaamheden zo, dat dieren niet worden gestoord in het broedseizoen of, erger nog, doodgaan in de spouw.

Dus heb je isolatieplannen voor je dak of spouwmuren? Pak het natuurvriendelijk aan! Informatie: zwolle.nl - zoekterm isoleren

Bewoners vergroenen Zwolle met Groene Loper

Op 10 juli kwamen inwoners naar de inloop van de Groene Loper Zwolle in de Nooterhof. Ze werden geholpen bij het aanvragen van subsidie bij de gemeente voor buurtvergroening. Ook kon men zich intekenen voor een actie voor gratis klimplanten met een zak bodemverbeteraar.

Informatie groeneloperzwolle.nl

Recensie “Nieuwe plantengids voor onderweg”

Tekst: Carin van de Ploeg

Deze plantengids beschrijft alle veelvoorkomende planten in Nederland, België en de rest van Europa. In totaal zijn 1150 planten opgenomen. Het is een handzame plantengids, die is gerubriceerd op de kleur van de bloemen.

De indeling is in kleur aangegeven op de rand van de pagina's. Zo kun je snel opzoeken met welke plant je te maken hebt, mits hij in bloei staat. Wit, geel, rood, roze of purper, blauw, lila of violet en ten slotte groen, bruin of onopvallend.

Op de uitklapbare flap aan de voorkant van de gids staat een determinatietabel met een onderverdeling voor de eerste vier kleurgroepen: zijn er vier of minder bloemblaadjes, vijf of meer, zijn de bloemen tweezijdig symmetrisch of is er sprake van dichte bloeiwijzen (schijnbloemen).

Bij de bloemen 'groen, bruin of onopvallend' is de onderverdeling in grassen en grasachtigen, naaldbomen, loofbomen, struiken of dwergstruiken.

Op de uitklapbare flap aan de achterkant van de gids worden de bouw van de bloemen, de bladstand, de bladvorm, bladrand en bloeiwijzen uitgelegd.

Op pagina 4-7 staan aanwijzingen voor het gebruik van de plantengids. Op pagina 7-11 staan korte karakteristieken van de biotopen waarin de planten voorkomen. Op pagina 11-12 staat iets over bedreiging en bescherming van de soorten. Op pagina 12-17 staat de verklaring van de vaktermen, waarbij alle onderdelen worden besproken en met behulp van tekeningen worden verhelderd. Tot slot is er een register van Nederlandse namen en eentje van wetenschappelijke namen.

Op de rechterpagina's staan de planten bloeiend afgebeeld door middel van mooie aquarellen. Op de linkerpagina's staan de beschrijvingen, met onder andere biotoop en bloeitijd.

Vanwege variatie in kleur of bloemvorm komen enkele plantensoorten twee keer voor in het boek.

Het is een prettige gids, waarmee je snel en gemakkelijk bloeiende planten kunt deter-

mineren. Een leeslint zou handig geweest zijn. Desondanks een zeer bruikbare en handzame gids die klein genoeg is om in je wandelrugzak te passen.

Thomas Schauer, Claus Caspari, Stefan Caspari, 496 pagina's, Kosmos Uitgevers, kosmosuitgevers.nl, ISBN 978-9021569116, €24,99.

Vorzomerfeest Nooterhof

Foto's: Michiel van Harten

Zondagmiddag 21 mei was er volop groene reuring in de Nooterhof. Allerlei leuke, creatieve, speelse en leerzame activiteiten voor jong en oud trokken veel deelnemers. Organisatie: Milieuraad Zwolle, in samenwerking met de Nooterhof en diverse andere groene organisaties en initiatieven.

Foto: Frank voor 't Hekke

Overijssel scherpt windbeleid aan

Overijssel gaat inzetten op grootschalige clusters met windturbines. Zo wordt versnippering van turbines in de provincie voorkomen. Ge-deputeerde Staten volgen daarmee een motie van Provinciale Staten.

De provincie wijst vier locaties aan: langs de A35 / gebied Almelo, Tubbergen en Twenterand, langs de A1, in de regio Ommen / Hardenberg en in de regio Zwolle, Staphorst, Dalfsen en Zwartewaterland.

De gebieden zijn als kansrijke locaties voor windturbines aangemerkt in het Fundament voor de nieuwe Omgevingsvisie en in het Provinciaal Programma Energiestrategie. Ook hebben gemeenten binnen deze clusters zoekgebieden aangewezen en zijn er initiatieven.

Opgave

In de Regionale Energie Strategie is afgesproken om 3,3 TWh duurzame energie door wind en zon op te wekken, waarvan 2 TWh aan wind. Om die doelstelling te halen, zijn ongeveer 90 extra windturbines - naast de 32 die Overijssel al telt - nodig. Het definitieve aantal hangt af van het soort windturbine en de locatie.

De provincie wil buiten de grootschalige clusterlocaties alleen nog windinitiatieven van vier of meer turbines toestaan. Hierdoor zorgt Overijssel ervoor dat niet overal in het landschap verspreid liggende, losse windturbines geplaatst kunnen worden.

Ontlasten stroomnet

In de Regionale Energie Strategie is afgesproken om in Overijssel duurzame energie op te wekken via 60% windenergie en 40% zonne-energie. Deze verdeling van zon en wind zorgt voor een efficiënter gebruik van het elektriciteitsnet.

Zonne-energie levert relatief weinig op in de winter en relatief veel in de zomer. Bij windenergie is dit omgekeerd. Daarnaast kunnen windturbines ook 's nachts energie opwekken.

Lokaal eigendom

In het Klimaatakkoord staat dat bij het opwekken van duurzame energie op land - zonneparken en windturbines - inwoners voor minstens de helft moeten kunnen profiteren van het project. De provincie wil scherper definiëren wat wordt verstaan onder lokaal eigendom en het voortouwen nemen op realisatie daarvan.

Sinds 20 juli kunnen gemeenten bij aanvragen voor windturbines het nieuwe beleid toepassen. De provincie gaat met gemeen-

ten praten over invulling van de clusters. Voor 1 januari 2024 zal de aanscherping van het windbeleid worden verwerkt in het Provinciaal Programma Energiestrategie.

Risico's voor natuur beperken

Het Natuurplatform (NPZ) volgt de plannen bij Zwolle nauwgezet en heeft daarbij onder meer aandacht voor bedreigingen voor vogels en vleermuizen. De Milieuraad Zwolle pleit voortdurend voor een goede mix van maatregelen in de energietransitie om de doelstellingen te halen. Heel belangrijk daarbij is ook energiebesparing.

Zwolsche Nacht van de Nacht

Zaterdag 28 oktober 19.00-22.00 uur in de Nooterhof

Sfeervolle en leerzame activiteiten over het belang van donker voor mens en natuur.

Met medewerking van onder andere DISK Theater. Het programma volgt op

milieuraadzwolle.nl

Zomer in de Nooterhof

Foto's: Carin van de Ploeg

De onderbouw van de Werkschuit sloot het schooljaar af in de Nooterhof

Otto Veerman, gastheer eetbaar groen, benut groenten uit de moestuin Nooterhof voor de catering in het earthship. (Foto: de Nooterhof)

Groene kalender

Een greep uit de vele groene activiteiten in en rond Zwolle

KNNV Zwolle - [zwolle.knnv.nl](http:// zwolle.knnv.nl)

Zaterdag 30 september 10.00-12.00 uur:

Kevers kijken, en er is nog veel meer te zien! Kevers, wantsen, bijen, wespjes. Ga mee met de excursie van de insectenwerkgroep. Aanmelding vooraf.

Woensdag 1 november 20.00- 22.00 uur in de Stadkamer Centrum.

Edo van Uchelen - **Kleine marterachtigen**
Bioloog en natuurfotograaf Edo van Uchelen woont in Drenthe. Op het terrein rond zijn huis heeft hij eigenhandig een paradijsje ingericht, onder meer voor marters. Vanuit een speciaal voor het doel ontworpen fotografiehut maakt hij werkelijk verbluffende foto's van bunzingen, boommarters en andere marterachtigen.

Bunzing, hermelijn en wezel behoren tot de kleine marterachtigen. Over deze fantastische jagers is maar weinig bekend.

Toegang leden KNNV en IVN € 2,50, niet leden € 5,00. Aanmelden verplicht.

IVN Zwolle - ivn.nl/afdeling/zwolle/

IVN start op 16 september weer de **Oerschool** voor jongeren van 10-14 jaar. Samen vormen we een grote Stam. We beleven de Oertijd met een vleugje heden, ontdekken samen, leren en hebben plezier. We maken vuur, koken met wilde planten, bewerken wol, leer, hout, klei en vuursteen, oefenen jachttechnieken zoals boogschieten, spelen Oer-games, knotten wilgen, bouwen een hut, en nog veel meer. Je kiest zelf en leert je eigen spullen maken.

De Oerschool is 1x per maand van 10.00-13.00 uur - totaal 9x.

Wijkboerderij Klooienberg,
Klooienberglaan 1 Zwolle

Het water van Molecaten

Herfst op Landgoed Molecaten. Hier op de rand van de Veluwe denk je aan hoge, droge zandgrond, maar er is ook heel veel water. Dit water werd ongeveer tussen 1300 en 1800 gebruikt om koren- en papiermolens aan te drijven.

Hoe die stroompjes in goede banen werden geleid, dat gaan we zien op dit landgoed. Ook is er na een lange, droge zomer eindelijk regen gevallen en dat betekent dat in de herfst de paddenstoelen tot 'bloei' komen. Ze komen van de ene op de andere dag uit de grond, dus is het altijd spannend hoeveel verschillende soorten we gaan vinden.

Start: Herberg Molecaten, Molecaten 7 (routeplanner Koeweg 5) Hattem
Lengte: ongeveer 4 km.

Tijd: Zondag 08 oktober 2023, van 14.00 tot 16.00 uur

Foto: Loes Lodder

Vanaf zaterdag 4 november 2023 start het nieuwe knotseizoen en gaan de knotters van de VLO (Vrijwillig Landschaps Onderhoud Zwolle) aan de slag. Elke zaterdagochtend in de maanden november tot en met

maart van 09.00-12.30 uur wordt er geknot op de mooiste plekjes van Zwolle. Wil je meedoen? Je bent welkom.

Info vlo@milieuraadzwolle.nl

Vacatures vrijwilligers Milieuraad Zwolle

De Milieuraad Zwolle is op allerlei inhoudelijke en creatieve manieren actief voor een natuurlijke leefomgeving in Zwolle, en is gehuisvest in de Nooterhof. We bieden goede begeleiding en veel ruimte voor eigen initiatief.

Belangstelling?

Mail info@milieuraadzwolle.nl